

भेरीगंगा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
छिन्चु, सुखेत
कर्णाली प्रदेश, नेपाल

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: ०५ संख्या: १३ मिति: २०७९/०९/१७ गते

भाग-२

भेरीगंगा नगरपालिका

वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभाव अध्ययन दिग्दर्शन २०७८

१. परिचय:

यो वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभाव अध्ययन दिग्दर्शन मार्फत परियोजनाले पार्ने वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिमका लागि अनिवार्य र प्रारम्भिक चरणमा वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभावको मूल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ। स्थानीय पूर्वाधार विकासको लागि तयार गरिएको (ESMP) निर्देशिकाले पहिचान गरिएका जोखिमहरूको उचित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा रिपोर्टिङ्को सुनिश्चित गर्दै पहिचान गरिएका जोखिम अथवा अन्य कुनै नयाँ जोखिमको निगरानी गर्नेछ। प्रस्तावित परियोजनाले राष्ट्रिय कानून र सामाजिक तथा वातावरणीय मापदण्डहरूको पूर्ण पालना गर्नेछ। सामाजिक र वातावरणीय दृष्टिकोणबाट स्थानीय पूर्वाधार विकासका सबै पक्षहरूमा वातावरणलाई विचारणार्थी आवश्यक छ। यसले स्थानीय तहमा सञ्चालन हुने सबै भौतिक पूर्वाधार कार्यहरूको अनुकूल तथा प्रतिकूल वातावरणीय र सामाजिक प्रभावहरूलाई व्यवस्थित रूपमा पहिचान, अनुगमनर भूल्याङ्कन गर्न मद्दत गर्नेछ। यो निर्देशिका सबै प्रकारका पूर्वाधार विकास परियोजनाहरूका लागि लागू हुनेछ।

२. वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभाव मूल्याङ्कनका उद्देश्यहरु:

वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभाव मूल्याङ्कनको मूल्य उद्देश्य परियोजना कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरुको पहिचान र सम्बोधन गर्नुहो। यसका विशिष्ट उद्देश्यहरु निम्नलिखित छन्:

- कुनैपनि स्थानीय पूर्वाधारको निर्माण, स्तरोन्तति र मर्मत सम्भारसँग सम्बन्धित सम्भावित प्रतिकूल वातावरणीय र सामाजिक जोखिमहरु पहिचान गर्न।
- प्रतिकूल प्रभावहरुलाई सम्बोधन गर्नका लागि वातावरणीय तथा सामाजिक न्यूनिकरण योजना निर्माणका लागि दिशानिर्देश प्रदान गर्न।
- वातावरण र मानवीय कृषकलापमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न नदिन।
- प्रभावरोक्त असम्भव भएमा प्रतिकूल प्रभावहरुलाई न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न।

३. वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव अध्ययन कसले गर्ने :

निम्न उल्लेखित व्यक्ति वा निकायहरुले वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव अध्ययन गर्न सक्नेछन् :

- स्थानीय सरकारका प्रतिनिधिको रूपमा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, योजना शाखा वा पूर्वाधार शाखा,
- आवश्यक परेको खण्डमा स्थानीय सरकारले कुनैपनि स्थानीय ईकाइ वा अन्य विकास निकायको सहयोग लिनेछ।
- परियोजनासँग सम्बन्धित साभेदार गर्ने गैरसरकारी निकाय।
- अध्ययन गर्ने व्यक्ति वा निकाय जोखिमको घोषित स्तर सहित सत्य र तथ्यका लागि उत्तरदायी हुनेछन्।
- सम्भव भएसम्म सबै सरोकारवालाहरु विषेशगरी कार्यक्रम मार्फत सेवा प्रदान गर्ने व्यक्तिहरु प्रभाव अध्ययनमा सामेलहुन आवस्यक हुन्छ। त्यसैगरी वातावरणीय प्रभाव अध्ययनका लागि जिम्मेवार सरकारी निकाय पनि संलग्न हुनुपर्दछ।
- आवश्यक परेको खण्डमा अध्ययन प्रक्रियामा बाह्य विज्ञहरुलाई समेत समावेश गर्न सकिनेछ।

४. वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभाव अध्ययन कागजातमा दस्तखत गर्ने अधिकृत व्यक्ति :

- सैद्धान्तिकरूपमा, जोखिम प्रभाव अध्ययनमा संलग्न नभएका सरकारी कर्मचारीले जोखिम प्रभाव अध्ययन कागजातमा दस्तखत गर्नुपर्दछ। जुन निम्नलिखित हुनेछन्:

- सम्बन्धित पालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
- अध्ययनमा संलग्न नभएको हकमा पूर्वाधार शाखा।
- वातावरणीय प्रभाव अध्ययन सम्बन्धित कागजातमा दस्तखत गर्ने व्यक्ति वा निकाय अध्ययन प्रक्रियाको सही प्रयोगका लागि उत्तरदायी हुन्छन्। जसको हस्ताक्षरले निम्नलिखित तत्त्वलाई प्रमाणित गर्दछ :

 - यस निर्देशिकामा उल्लेख भएको प्रक्रिया अनुसार भएको थियो।
 - उचित रूपमा उपयूक्त दक्ष व्यक्तिहरुबाट गरिएको थियो।
 - पर्याप्त लगानशिलताका साथ गरिएको थियो।

- वातावरणीय प्रभाव अध्ययन साभेदार संस्था वा अन्य सहयोगी संस्थाद्वारा गरिएकोछ भने हस्ताक्षर गर्ने आधिकारिक व्यक्ति वा संस्थालाई अध्ययन सम्बन्धि प्रमाण उपलब्ध भएको हुनुपर्दछ। तल उल्लेखित तालिकामा वातावरणीय अध्ययन तथा आधिकारिक हस्ताक्षरको विभिन्न अवस्था उल्लेख गरिएकोछ :

तालिका १ : वातावरणीय अध्ययन तथा आधिकारिक हस्ताक्षरको विभिन्न अवस्था

कार्यक्रम कार्यान्वयनको ढाँचा तयार गर्ने	वातावरणीय जोखिम प्रभाव अध्ययन गर्ने	अध्ययन प्रमाणिकरण गर्ने	कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा सम्बन्धित वातावरणीय जोखिम प्रभाव न्यूनिकरणका उपायहरु अवलम्बन गर्ने
	यी व्यक्ति तथा निकाय प्रभाव अध्ययनको सत्यता र शुद्धताको लागि उत्तरदायी हुन्छन्	यी व्यक्ति तथा निकाय प्रभाव अध्ययन प्रक्रियाको सही प्रयोगका लागि उत्तरदायी हुन्छन्	यी व्यक्ति तथा निकाय प्रभाव अध्ययनबाट पहिचान भएका जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरु कार्यान्वयनका लागि उत्तरदायी हुन्छन्
योजना प्रमुख	योजना प्रमुख	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	पूर्वाधार शाखा
इन्जिनियर	इन्जिनियर	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	निर्माण कम्पनी र स्थानीय तह

कार्यक्रम कार्यान्वयनको ढाँचा तयार गर्ने	वातावरणीय जोखिम प्रभाव अध्ययन गर्ने	अध्ययन प्रमाणिकरण गर्ने	कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा सम्बन्धित वातावरणीय जोखिम प्रभाव न्यूनिकरणका उपायहरु अवलम्बन गर्ने
साफेदार संस्था (प्रस्तावनामा उल्लेखित)	पूर्वाधार शाखाको सहयोगमा साफेदार संस्था	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	साफेदार संस्था र स्थानीय तह
सरकारी निकाय	सम्बन्धित सरकारी निकायको सहयोग र पूर्वाधार शाखा प्रमुख	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	स्थानीय तह

- पुनर्शब्द:** १. वा, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको अनुपस्थितिमा, सम्झौतामा उल्लेख भएवमोजिमका सहायक अधिकृतहरु जस्तोकि: योजना अधिकृत वा लेखा अधिकृत
 २. पूर्वाधार शाखाप्रमुखको अनुपस्थितिमा, सम्झौतामा उल्लेख भएवमोजिमका निर्माण व्यवसायीसँगको सम्झौतामा उल्लेख भएवमोजिमको ईन्चार्ज जस्तोकि: सब-ईन्जिनियर

५. वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभाव अध्ययनका चरणहरू :

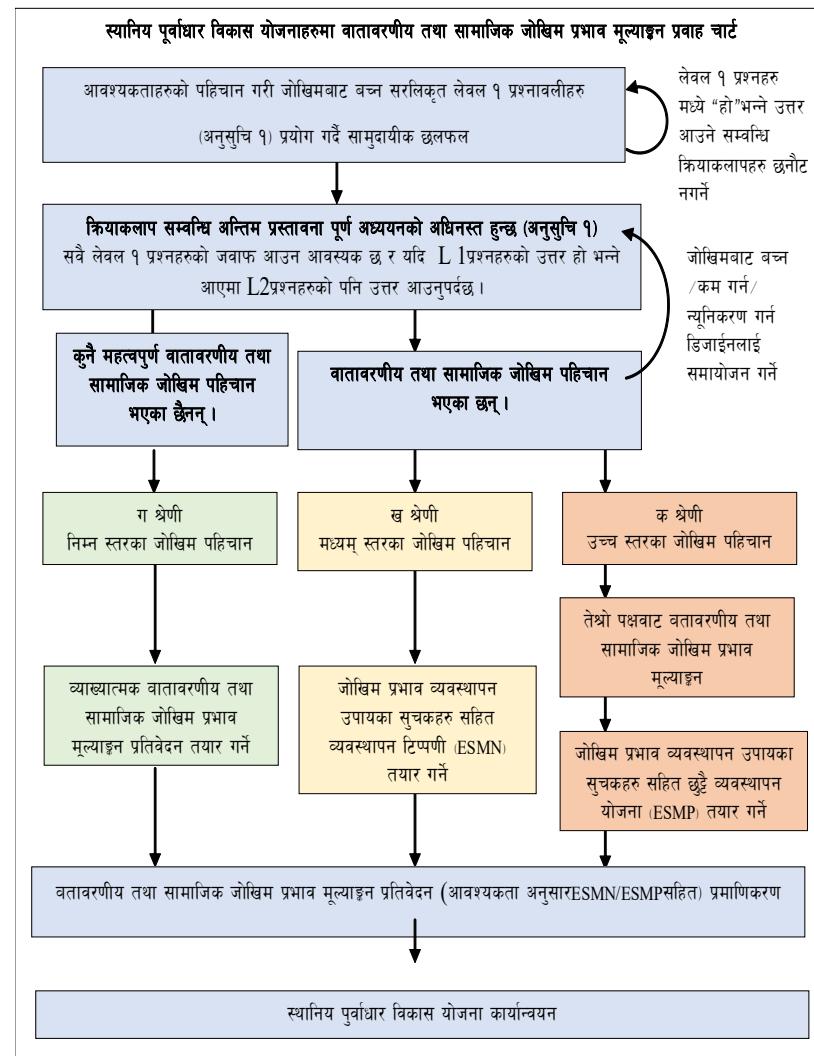
- पहिलो चरण :** क्रियाकलाप कार्यान्वयन गरिने आयोजनाको सम्भावित वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम सम्बन्ध जानकारी संकलन गर्ने। यसरी संकलित जानकारी, सन्दर्भ विश्लेषण र लाभग्राहीहरु तथा सरोकार वालाहरुसँगको परामर्शको अभिन्न अङ्ग हुनुपर्दछ।
- दोश्रो चरण :** जोखिमहरु तथा तिनका स्तर र आवश्यक कार्यका लागि कार्यान्वयनका लागि प्रस्तावित आयोजनाको प्रभाव अध्ययन गर्ने। जोखिम प्रभाव अध्ययनले प्रस्तावित आयोजना जोखिमका ३ स्तर मध्ये कुनमा पर्दछ भनी वर्गीकृत गर्दछ। जोखिमको स्तर सम्बन्धित आयोजनाको संभावित सवै जोखिमहरु मध्ये सवैभन्दा उच्चतम् जोखिमहो भन्ने संकेतहो। जोखिमको स्तरले जोखिम न्यूनिकरणका लागि आवश्यक क्रियाकलापहरुको निर्धारण गर्दछ।

- तेश्रो चरण :** जोखिम व्यवस्थापनका उपायहरु समावेश गरेर दोश्रो चरणबाट पहिचान भएका जोखिमहरुलाई स्विकार गरी वा पहिचान भएका जोखिमहरुबाट बच्न डिजाइनलाई पुनरावलोकन गरी कार्यान्वयन गर्ने योजनालाई समायोजन र अन्तिमरूप दिने।
- चौथो चरण :** वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभाव अध्ययन प्रतिवेदनलाई संझौताका शर्त सहित कार्यान्वयनमा जाने।
- पाँचौं चरण :** दोश्रो चरणमा पहिचान भएका र डिजाइनमा एकिकृत गरिएका जोखिम र जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु सहित आयोजनाको कार्यान्वयन र अनुगमन।

६. जोखिमका तीन स्तर र उपयुक्त कार्यहरू

- निम्न स्तरको जोखिम (ग श्रेणी) :** यस प्रकारको जोखिमले प्रतिकुल वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम छैन अथवा सिमित जोखिमछ भन्ने कुराको संकेत गर्दछ। यस प्रकारको जोखिममा, योजना कार्यान्वयन ढाँचामा सामान्य वा परिवर्तन गर्नु नपर्ने अवस्था रहन्छ। यस वर्गमा पर्ने आयोजनाहरुका लागि वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम न्यूनिकरण योजना (ESMP) आवश्यक पर्दैन।
- मध्यम स्तरको जोखिम (ख श्रेणी) :** यस प्रकारको जोखिमले केहि हदसम्म प्रतिकुल वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम हुन्छ भन्ने कुराको संकेत गर्दछ तर आयोजना कार्यान्वयनका तत्वहरुलाई समायोजन गरेर यस्ता जोखिमहरुबाट बच्न सकिन्छ। यदि कार्यान्वयनको ढाँचा परिवर्तन गरेर यस्ता जोखिमहरुबाट बच्न सकिदैन भने, वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम व्यवस्थापन टिप्पणी (ESMN) न्यूनिकरणका उपायहरु लागू वर्णन र योजनावद्वा गरिएको हुनुपर्दछ। यस्तो टिप्पणी परियोजना डिजाइन टिमद्वारा विकसित गरिएको हुन्छ। ESMN template को लागि सन्दर्भ अनुसुचि ३ हेर्नुहोला।
- उच्च स्तरको जोखिम (क श्रेणी) :** यस प्रकारको जोखिमले संभावित प्रतिकुल वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम रहने संभावना उच्च रहने कुराको संकेत गर्दछ। यदि प्रतिकुल वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिमबाट बच्न, कमगर्न अथवा न्यूनिकरणगर्न कार्यान्वयनको ढाँचा परिवर्तन गरिएन भने, यसले नेपाल सरकारको विभिन्न नितिहरुको उलङ्घन भएको मान्य

हुनेछ र यस्ता योजनाहरु अनुमोदन हुनेछैनन् । यदि, यस्ता योजनाहरु जसरी पनि अगाडि बढाउनुपर्ने देखिन्छ र उच्च जोखिमबाट बच्न कार्यान्वयनको ढाँचा परिवर्तन वा परिमार्जन गर्न सकिदैनभने, एउटा छुटै वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभाव मूल्याङ्कन (ESIA) र सो सँग सम्बन्धित वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभाव व्यवस्थापन योजना आवश्यक पर्दछ ।

७. जोखिम प्रभाव मूल्याङ्कन योजना डिजाईन प्रक्रियाको एउटा भागको रूपमा : जोखिम प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धित विषयवस्तुका ज्ञाताहरुद्वारा योजना डिजाईन चरणमा गर्नुपर्दछ । मूल्याङ्कन गर्ने व्यक्तिहरुसँग वातावरणीय अथवा सामाजिक मुद्दाहरुमा उपयुक्त अनुभव अथवा तालिम प्राप्त हुनुपर्दछ । तर उच्च स्तरको विशेषज्ञताको भने आवश्यकता पढैन । यदि दुवै विषयमा योग्य व्यक्ति छन् भने दुवै वातावरणीय र सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कन एउटै व्यक्तिले गर्न सक्छन् । स्थानीय श्रोत व्यक्तिहरुको संजालमा पहुँच जस्तै : सल्लाहकारहरु र विश्वविद्यालयका अनुसन्धानकर्ताहरु जसलाई वा जसबाट कुनै निश्चित विषयवस्तुमा सल्लाह लिनुपर्ने भएमा सहज हुन सक्छ र स्थानीय सरकारले यस्ता स्थानीय श्रोत व्यक्तिहरुको रोस्टर (Roster) स्थापना गर्ने कुरामा विचार गर्न सक्छ ।

तल उल्लेखित कुराहरुलाई मनन् गर्दै, मूल्याङ्कन टोलीले मूल्याङ्कन प्रश्नावलीहरु मार्फत निम्न कुराहरुमा सहयोगी रूपमा काम गर्नुपर्दछ ।

➢ प्रश्नहरुको जवाफ दिंदा के कस्ता अनिच्छित असरहरु देखापर्न सक्छन् भनेर आपसमा छलफल गर्नुहोस्, र तीव्राट बच्चे उपायहरु खोजे प्रयास गर्नुहोस् । यदि कुनै क्रियाकलापले धेरै सम्भावित समस्याहरु निम्त्याउदैछ भने, आयोजनाको केहि पक्षहरुमा पुनर्विचार गर्न उपयोगी हुन सक्छ । उदाहरणका लागि आयोजना स्थलमा परिवर्तन । केहि अवांछित सम्भावित प्रभावहरुलाई रद्द गर्न सक्ने न्यूनिकरणका उपायहरुलाई परिभाषित गरी क्रियाकलापमा समावेश गर्नुपर्ने हुनसक्छ । (सुझावका लागि अनुसुचि ५) छलफल लाई निर्देशित गर्नका लागि तल उल्लेखित न्यूनिकरण पदानुक्रम प्रयोग गर्नुहोस् :

१. जोखिम र प्रभावहरुलाई अनुमान गर्ने र उम्कने
२. उम्कन सम्भव छैनभने, योजना कार्यान्वयनको ढाँचा परिवर्तन गरेर जोखिम र प्रभावहरुलाई स्विकारयोग्य स्तरमा न्यूनिकरण वा कम गर्ने ।
३. जोखिम र प्रभावहरुलाई कमी वा न्यूनिकरण गरिसके पश्चात :
४. जहाँ महत्वपूर्ण अवशिष्ट प्रभावहरु रहन्छन्, तिनलाई प्राविधिक र वित्तीय रूपमा सम्भव भएसम्म क्षतिपुर्ति वा सन्तुलन गर्नुहोस् ।

➢ ध्यान दिनहोस् कि, प्रभाव मूल्याङ्कन गर्दा प्रभावहरु निम्न रूपहरुमा आउँदछन् :

- यप्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभावहरु
- संचयी (Cumulative) प्रभावहरु

- सीमापार (Transboundary) प्रभावहरु
- अवशिष्ट (Residual) प्रभावहरु
- संभावित प्रभावहरु अत्यधिक रूपमा सन्दर्भ (प्रभावित (Context-dependent) हुन्छन् भन्ने कुरामा सचेत हुनुहोस् । थोरै संभावित प्रभाव पार्ने एउटा निश्चित स्थानमा संचालित क्रियाकलाप अर्को स्थानमा संचालन गर्दा ठूलो संभावित प्रभाव पार्न सक्दछ । तसर्थ, यस्तो अध्ययन स्थान र क्रियाकलाप पिच्छे भिन्ना भिन्नै गर्नुपर्दछ ।

८. वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव अध्ययनका लागि प्रयोग गरिने Tool

समझदारी पत्र (MoU) को आधारमा तल उल्लेख गरिएका मध्ये कुनैपनि Tool को प्रयोग गरेर अध्ययन गर्न सकिन्छ :

- स्थानीय सरकारले तयार गरेको वा उपलब्ध गराएको अध्ययन Tool, यो पूर्व निर्धारित विकल्प हो ।
- नेपाल सरकारले उपलब्ध गराएको अध्ययन Tool
- परियोजनासंग सम्बन्धि सबै सरोकारवालाहरु वीच सहमति भएको परियोजना (विशेष अध्ययन Tool

९. अध्ययन प्रश्नावलीहरु प्रयोग गर्नका लागि मार्गदर्शक नोट :

यस अध्ययन दिग्दर्शनमा L1 का २२ ओटा सामान्य प्रश्नहरु (बोल्ड) र L2 का लगभग ७० ओटा विस्तृत प्रश्नहरु (प्रत्येक L1 प्रश्नहरुको मुनि) समावेश छन् । ती प्रश्नावलीहरु द विषयगत क्षेत्रहरुमा वर्गीकृत छन्, जुन वातावरण संरक्षण ऐन २०१९ संग सम्बन्धित छन् ।

L1 का सबै प्रश्नहरुको जवाफ सर्वप्रथम आउन आवश्यक हुन्छ । L2 का प्रश्नहरु तबमात्र सोधन आवश्यक हुन्छ, जब L1 प्रश्नहरुको उत्तर “हो” वा “छ” भन्ने आउँदछ ।

प्रश्न सोधने संभावित अवस्थाहरु :

- यदि सबै L1 प्रश्नहरुको उत्तर “हैन” भन्ने आएमा त्यस्ता योजनाहरूलाई कम जोखिमका मानिन्छन् र L2 का प्रश्नहरु सोधन आवश्यक हुदैन ।
- यदि कुनै एउटा L1 प्रश्नको जवाफ “हो” भन्ने आएमा सोहिसंग सम्बन्धित L2 प्रश्नमा प्रवेश गर्ने । यस्तो अवस्थामा L1 को हो भन्ने उत्तरसंग संबन्धित L2 का सबै प्रश्नहरुको उत्तर आउन आवश्यक हुन्छ । L2 का प्रश्नहरुले योजना कम, मध्यम् अथवा उच्च कुनैपनि जोखिमको हुनसक्ने कुराको संकेत गर्दछ ।

- यदि कुनैपनि एउटा L2 प्रश्नले उच्च जोखिमको संकेत गरेमा, त्यो पुरै योजना उच्च जोखिमको रूपमा वर्गीकृत हुन्छ ।
- यदि L2 प्रश्नले उच्च जोखिमको संकेत गरेन तर कुनैपनि एउटा L2 प्रश्नले मध्यम् जोखिमको संकेत गरेमा, त्यो पुरै योजना मध्यम् जोखिमको रूपमा वर्गीकृत हुन्छ ।
- यदि कुनैपनि L1 प्रश्नको जवाफ “हो” भन्ने आए तापनि कुनैपनि L2 प्रश्नको जवाफ “हो” भन्ने नआएमा सो योजना निम्न जोखिम भएको योजनाको रूपमा वर्गीकृत हुन्छ ।

जोखिमको स्तरले कस्ता प्रकारका पुनः कार्यहरु आवश्यक पर्दछ, भन्ने कुराको निर्धारण गर्दछ :

- निम्न स्तरको जोखिम (ग श्रेणी) : योजना कार्यान्वयन ढाँचामा कुनैपनि परिवर्तन तथा जोखिम व्यवस्थापन योजना आवश्यक रहदैन ।
- मध्यम् स्तरको जोखिम (ख श्रेणी) : योजनालाई कम स्तरको जोखिममा ढाल्न, योजना कार्यान्वयन ढाँचामा परिमार्जन गर्ने या जोखिमलाई कायम राख्दै जोखिम व्यवस्थापन योजना (ESMP) विकास गर्ने ।
- उच्च जोखिम (क श्रेणी) : योजनालाई कम वा मध्यम् स्तरको जोखिममा ढाल्न, योजना कार्यान्वयन ढाँचामा परिमार्जन गर्ने या योजनालाई रद्द गर्ने वा स्वतन्त्र निकायबाट प्रभाव मूल्याङ्कनको व्यवस्था गर्ने र जोखिमलाई कायम राख्दै जोखिम व्यवस्थापन योजना (ESMP) विकास गर्ने ।

१०. प्रश्नहरुको दायरा :

योजनासंग सम्बन्धित क्रियाकलापहरु कार्यान्वयनका सबै चरणहरूमा सबै प्रश्नहरु लागू हुन्छन्: योजना कार्यान्वयनको चरण (जस्तै : सुरुवाती चरण, निर्माण आदि) साथै पर्याप्त जानकारी उपलब्ध भएको खण्डमा समाप्ति पश्चात पनि (जस्तै : मर्मत, आत्मनिर्भर, सञ्चालन, खारेजी आदि) सबै प्रश्नहरु क्रियाकलाप कार्यान्वयनका सबै तत्वहरुमा लागू हुन्छन् चाहे क्रियाकलापहरु स्थानीय तह आफैले कार्यान्वयन गरेको होस् या साभेदार संस्थाले किनकी साभेदारहरु पनि स्थानीय तहको मापदण्डहरु अन्तरगत कार्य गर्दछन् ।

योजना कार्यान्वयनबाट लाभग्राही लगायत सबै प्रभावित हुनसक्ने भन्नेकुरा ध्यानमा राख्दै सबै प्रश्नहरुको उत्तर आउन आवश्यक हुन्छ ।

अनुसुचि १ : समूदायमा गरिने जोखिम प्रभाव मूल्यांकनका लागि सरलिकृत L1 / L2 प्रश्नावली
समूदायमा आधारित सहभागितामूलक योजना अथवा समूदाय स्तरीय जोखिम प्रभाव मूल्यांकन, तल उल्लेखित प्रश्नावलीको प्रयोग
गरेर गर्नुपर्दछ : सामूदायिक नक्साङ्कन, सामूदायिक अभ्यास (community transect walk), सामूदायिक योजना तर्जुमा र तदर्थ
निर्दिष्ट समूह छलफल (Ad-hoc focus group discussion)

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड १ : दियो प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन		हो/ होइन होइन	जोखिम को स्तर	टिप्पणी/व्याख्या
१ के योजना कार्यान्वयनले जंगल, रिसमसार जमिन, बेतीयोग्य जमिन, चरणयोग्य जमिन अथवा आधिक महत्वका परिवर्तन गर्न सक्छ ?	१.१ के योजना कार्यान्वयनले १ देखि १० हेक्टरको क्षेत्रको (configuous or cumulative) प्राकृतिक वनस्पति आवरणलाई घटाउन, दुकापार्न वा रूपान्तरण गर्न सक्छ ?	मध्यम	उच्च	उदाहरणाहरू : Examples: the change of land cover could be intentional (e.g. conversion of rangeland or forest in agricultural land), or unintentional (e.g. IDPs, deforestation in the area around).
१.२ के योजना कार्यान्वयनले १० हेक्टर भन्दा बढि (configuous or cumulative) क्षेत्रको प्राकृतिक वनस्पति आवरणलाई घटाउन, दुकापार्न वा रूपान्तरण गर्न सक्छ ?	के योजना कार्यान्वयनले १० हेक्टर भन्दा बढि (configuous or cumulative) क्षेत्रको प्राकृतिक वनस्पति आवरणलाई घटाउन, दुकापार्न वा रूपान्तरण गर्न सक्छ ?	मध्यम	उच्च	उदाहरणाहरू : Examples of degradation: burning, thinning, felling, unsustainable pruning, and harvesting from trees and other forest resources

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड १ : दियो प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन		हो/ होइन होइन	जोखिम को स्तर	टिप्पणी/व्याख्या
२ के योजना कार्यान्वयनले सतहको जमिन मुग्नको वाथवा पानीको मात्रा वा ग्रन्तिस्तर परिवर्तन गर्न सक्छ ?	२.१ के योजना कार्यान्वयनले ३ मिटर भन्दा अले/ १०हिँरो वा ४०० घन मिटर भन्दा बढि शांघारण क्षमता भएको बाँध, तार-जाली, जलाशय वा पोखरीहरूको पुनर्निर्माण वा निर्माण गर्ने सक्दछ ?	मध्यम	उच्च	उदाहरणाहरू : Example: the construction of dams of any type, creation or rehabilitation of water walls or boreholes, the creation of irrigation schemes.
२.२ सिंचाइको पुनर्स्थापना वा निर्माणना वा प्रति दिन १००० घन मिटर पानी निकाले वा खोला वा भरनाको १० प्रतिशत भन्दा बढि बहाव घटाउने योजना समावेश वा गर्न सक्दछ ?	के योजना कार्यान्वयनले २० हेक्टर भन्दा बढि क्षेत्र ओगट्दैने जलाशय वा सिंचाइको पुनर्स्थापना वा निर्माणना वा प्रति दिन १००० घन मिटर पानी निकाले वा खोला वा भरनाको १० प्रतिशत भन्दा बढि बहाव घटाउने योजना समावेश वा गर्न सक्दछ ?	मध्यम	उच्च	उदाहरणाहरू : Reference: the 25 ha threshold and 1000m ³ /sec are considered as small irrigation by FAO. Note: if the answer to 2.2 is affirmative, also consider the risk of soil degradation or erosion (question 3).
२.३ १०००० घन मिटर भन्दा बढि शांघारण क्षमता भएको बाँध, तार-जाली, जलाशय वा पोखरीहरूको पुनर्निर्माण वा निर्माण गर्न सक्दछ ?	के योजना कार्यान्वयनले ५ मिटर भन्दा अले/ १०हिँरो वा १०००० घन मिटर पानी निकाले वा खोला वा भरनाको ५० प्रतिशत भन्दा बढि बहाव घटाउने योजना समावेश वा गर्न सक्दछ ?	उच्च	उच्च	उदाहरणाहरू : Reference: the 100ha threshold and 5000m ³ /sec threshold are also used by FAO.
२.४ के योजना कार्यान्वयनले १०० हेक्टर भन्दा बढि क्षेत्र ओगट्दैने सिंचाइको पुनर्स्थापना वा निर्माणना वा प्रति दिन ५००० घन मिटर पानी निकाले वा खोला वा भरनाको ५० प्रतिशत भन्दा बढि बहाव घटाउने योजना समावेश वा गर्न सक्दछ ?	उच्च	उच्च	उदाहरणाहरू : Note: if the answer to 2.4 is affirmative, then also consider the risk of soil degradation or erosion (question 3), the risk to ecosystems (question 4), and the risk of creating conflict (question 19).	

प्र० ५	के योजना कार्यान्वयनले सुधांश्चा वा अर्ध-सुधांश्चा ऐनहरूमा प्रभागत पानी निकासी कार्य समावेश गर्न सक्छ ?	हो/ होइन	जोखिम को स्तर	टिप्पणी/व्याख्या
२.६	के योजना कार्यान्वयनले राष्ट्रिय वा WHO मापदण्ड भन्दा माथि मानव उपचारका लामि प्रयोगहुने पानीका श्रावहरू दुष्प्रत गर्न सक्छ ?	प्रभागत	उच्च	<p><i>Definition of arid and semi-arid: as per national classification, if this is not available, then as defined by the Koppen climate classification.</i></p> <p><i>Note: extraction of groundwater in arid or semi-arid areas can easily lead to groundwater depletion; consider measures to control the amount of water withdrawn and measures to favour replenishment of groundwater.</i></p> <p><i>Examples of sources of contamination: wastewater discharge; overuse of agrochemicals. Reference for water quality: national legislation; if this is not available, then as defined by WHO.</i></p> <p><i>Note: if the risk exists that drinking water sources would be contaminated, also consider the risk of causing conflict (question 19).</i></p>

प्र० १	वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड १ : दिगो प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन	हो/ होइन	जोखिम को स्तर	टिप्पणी/व्याख्या
३	के योजना कार्यान्वयनले माटोको उर्बरापनलाई ब्राटाउन, भुख्याईकरणलाई बढाउन वा सतहको पानीको काहायमा राख्नको भार बढाउन सक्छ ?			<p><i>Examples of negative impacts on soil: reduction of fertile topsoil due to erosion; reduction in organic content of the soil due to degradation of vegetation</i></p>
३.१	के योजना कार्यान्वयनले उत्तर स्थानको जमिनलाई उपयुक्त हुने हेक्टर सम्मको सरक्षणका उपायहरूको कार्याचयन विनाई १ देखि १० हेक्टर सम्मको जमिनलाई कृषि वा पूर्वाधार विकासमा परिवर्तित गर्न सक्छ ?	प्रभागत	प्रभागत	<p><i>Note: a road of 10m wide x 10km long covers 10ha</i></p>
३.२	के योजना कार्यान्वयनले उत्तर स्थानको जमिनलाई उपयुक्त हुने माटो सरक्षणका उपायहरूको कार्याचयन विनाई १० हेक्टर भन्ना विहिको जमिनलाई कृषि वा पूर्वाधार विकासमा परिवर्तित गर्न सक्छ ?	प्रभागत	उच्च	
३.३	के योजना कार्यान्वयनले सम्मावित लेदेमाटो सहित पानी जमाहुने र लवणीकरणलाई कम गर्ने उपायहरू नअपनाई सँचाई योजनाहिट पुनर्स्थापना वा विकास गर्न सक्छ ?	प्रभागत		<p><i>Examples of mitigation measures: scheduled irrigation, creation of drainage canals, creation of raised beds</i></p>
३.४	के योजना कार्यान्वयनले माटोको मात्रा र गुणस्तर घटाउन सक्ने कृषि अभ्यास वा कृषि रसायनकर्तृ प्रयोग गर्न सक्छ ?	प्रभागत		<p><i>Example: capacity building would be a mitigation measure to ensure sustainable practices and correct use of agrochemicals</i></p>

जोखिम	हो/ होइन को स्तर	टिप्पणी/व्याख्या
के योजना कार्यान्वयनसे ग्राफ्टिंग वास्तव्यान्, इकोसिस्टम वश्चाचा जैविक विविधतालाई नकारात्मक असर पान् सक्छ ? Could the intervention negatively affect natural habitats, ecosystems, or biodiversity?		<i>Examples: the reduction of an area that is known to be the habitat of an endangered species; the reduction of the population of a local species</i>
४.१ के योजना कार्यान्वयनसे लोपोन्मुख जनावर, बोटिवर्न्वा वा किराहरुको प्रजातोको प्राकृतोक वास्तव्यानमा उल्लेखनीय रूपाक्षरी वा कमी ल्याउन सक्छ ?	मध्यम् गङ्गाम्	<i>Examples: the conversion of forest or wetland to farmland could destroy the habitat of certain species</i>
४.२ के योजना कार्यान्वयनसे लोपोन्मुख जनावर, बोटिवर्न्वा वा संकलन, शिकार वा माल्वा मार्ने कारणमा वृद्धि गर्न सक्छ ?	उच्च	<i>References: for endangered species, see the IUCN Red List of Threatened Species ; for protected species, see national legislation</i>
४.३ के योजना कार्यान्वयनसे लोपोन्मुख वा संरक्षित जनावर, किरा असर पान् सक्छ ?	उच्च	<i>References: for endangered species, see the IUCN Red List of Threatened Species ; for protected species, see national legislation</i>
४.४ के योजना कार्यान्वयनसे लोपोन्मुख वा संरक्षित जनावरहरु वा किराहरुको बसाइसराइको क्षेत्र परिवर्तन गर्न सक्छ ?	उच्च	<i>References: for endangered species, see the IUCN Red List of Threatened Species ; for protected species, see national legislation</i>
४.५ के योजना कार्यान्वयनसे अनोठा (Alien) वा आनुवंशिक रूपापरिमार्जन गरिएका प्रजातीहरूको परिचय गराउन सक्छ ?	मध्यम्	<i>Definition of invasive alien species: non-native species that thrive in the host ecosystem and threaten the native biological diversity References: IUCN Global Invasive Species Database; CABI Invasive Species Compendium</i>
४.६ के योजना कार्यान्वयनसे आक्रमणकारी हुनसक्ने अनोठा (Alien) वा आनुवंशिक रूपापरिमार्जन प्रजातीहरूको परिचय गराउन सक्छ ?	उच्च	

जोखिम	हो/ होइन को स्तर	टिप्पणी/व्याख्या
के योजना कार्यान्वयनसे लोपोन्मुख वास्तव्यान्, रास्ताभित्र वा अन्तर्राष्ट्रीय कानून वा महासच्चीहरुद्वारा संरक्षित तटस्थ क्षेत्र (Buffer Zone)) गा हुनसक्छ ?	मध्यम्	<i>Examples: national parks, biosphere reserves, heritage sites, indigenous people's territories References: sites could be protected by national law or by international agreements such as UNESCO Man and Biosphere Reserves; Protected Areas; Ramsar Sites; UNESCO World Heritage Sites</i>
५.१ के योजना कार्यान्वयनसे लोपोन्मुख वास्तव्यान्, रास्ताभित्र वा अन्तर्राष्ट्रीय कानून वा महासच्चीहरुद्वारा संरक्षित तटस्थ क्षेत्र (Buffer Zone)) गा हुनसक्छ ?	उच्च	<i>References: sites could be protected by national law or by international agreements such as UNESCO Man and Biosphere Reserves; Protected Areas; Ramsar Sites; UNESCO World Heritage Sites</i>
५.२ के योजना कार्यान्वयन राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रीय कानून वा महासच्चीहरुद्वारा संरक्षित वा त्यसमा प्रभाव पाने क्षेत्रमा हुनसक्छ ?	उच्च	

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ३ : श्रोत दस्ता र फोहोर तथा प्रदुषण व्यवस्थापन		जोखिम	टिप्पणी/व्याख्या
प्रांगण	हो/ होइन को स्तर	प्रांगण	हो/ होइन को स्तर
६.१ के योजना कार्यान्वयनसे ईच्छा (काठ, कोईला, जिवासा इच्छा) वा पानीके उपयोगमा बढ़ि ल्याउन सक्छ ?	प्रांगण	प्रांगण	Note: consider all phases of the intervention, including operation of assets after they have been handed over <i>For example:</i> intervention introduces an irrigation scheme with an engine-powered pumping system; intervention introduces income-generating activity that requires a permanent input of fuel or wood; intervention distributes food that requires extremely long cooking times Note: devise mitigation measures that would ensure efficient resource use
६.२ तुलनामा ईच्छा (काठ, कोईला, जिवासा ईच्छा) के योजना कार्यान्वयनसे योजना कार्यान्वयन अधिको अवस्थाको पानीको निरन्तर निकासी वा झरना वा नदीका औसत प्रवाहको १०% भन्दा बढ़ि निकासी हुनसक्छ ?	प्रांगण	उच्च	Reference: the 1000m ³ threshold is also used by FAO, the 10% threshold is important for the Green Climate Fund For example: a temporary hospital construction, could consume large quantities of water during operation, after handover Note: if the answer to 6.2 is affirmative, then also consider the risk to ecosystems (question 4) and the risk of creating conflict (question 19) Note: devise mitigation measures that would ensure efficient resource use
६.३ के योजना कार्यान्वयनसे प्रते दिन ५००० m ³ भन्दा बढ़ि ताजा पानीको निरन्तर निकासी वा झरना वा नदीका औसत प्रवाहको ५०% भन्दा बढ़ि निकासी हुनसक्छ ?	प्रांगण	उच्च	Reference: the 5000m ³ threshold is also used by FAO, the 6.2 is affirmative, then also consider the risk to ecosystems (question 4) and the risk of creating conflict (question 19) Note: devise mitigation measures that would ensure efficient resource use

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ३ : श्रोत दस्ता र फोहोर तथा प्रदुषण व्यवस्थापन		जोखिम	टिप्पणी/व्याख्या
प्रांगण	हो/ होइन को स्तर	प्रांगण	हो/ होइन को स्तर
७.१ के योजना कार्यान्वयनसे हावा, माटो वा पानीको प्रदुषण निर्मातान सक्छ जुन वरथायी, सिमेत र सुधार योग्य हुनसक्छ ?	प्रांगण	प्रांगण	Examples of air pollution: open burning of waste, production of charcoal Examples of soil pollution: overuse of agrochemicals; leakage from cattle dip tanks; leakage of disinfectants from a warehouse. Examples of water pollution: discharge of untreated wastewater, incorrect disposal of unused agrochemicals Note: consider the risk of pollution at all stages, from procurement and transport to use and disposal
७.२ के योजना कार्यान्वयनसे हावा, माटो वा पानीको प्रदुषण निर्मातान सक्छ जुन निर्माता वा ढुलो मानामा वा अपरिवर्तनीय हुनसक्छ ?	प्रांगण	प्रांगण	Example: occasional burning of waste; occasional overuse of agrochemicals at the household level References: WHO air quality guidelines; FAO Soil Pollution; WHO Guidelines for Drinking Water Quality, or national regulations if existent and stricter
७.३ के योजना कार्यान्वयनसे मानव उपचारोंका लाभ प्रयोगहुने पानीका पहान/श्रोतलाई दुष्प्रित गर्न सक्छ ?	प्रांगण	प्रांगण	Example: continuous discharge of wastewater from a hospital; large-scale overuse of agrochemicals References: WHO air quality guidelines; FAO Soil Pollution; WHO Guidelines for Drinking Water Quality, or national regulations if existent and stricter

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ३ : श्रोत दस्ता र फोहोर तथा प्रदुषण व्यवस्थापन		जोखिम	टिप्पणी/व्याख्या
प्रांगण	हो/ होइन को स्तर	प्रांगण	हो/ होइन को स्तर
८.१ के योजना कार्यान्वयनसे हावा, माटो वा पानीको प्रदुषण निर्मातान सक्छ जुन वरथायी, सिमेत र सुधार योग्य हुनसक्छ ?	प्रांगण	प्रांगण	Examples of sources of contamination: wastewater discharge; overuse of agrochemicals. Reference for water quality: national legislation; if this is not available, then as defined by WHO Guidelines for Drinking Water Quality.
८.२ के योजना कार्यान्वयनसे हावा, माटो वा पानीको प्रदुषण निर्मातान सक्छ जुन निर्माता वा ढुलो मानामा वा अपरिवर्तनीय हुनसक्छ ?	प्रांगण	प्रांगण	Note: if the answer to question 7.3 is affirmative, then also consider the risk of causing conflict (question 19)
८.३ के योजना कार्यान्वयनसे मानव उपचारोंका लाभ प्रयोगहुने पानीका पहान/श्रोतलाई दुष्प्रित गर्न सक्छ ?	प्रांगण	प्रांगण	

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ३ : श्रोत दस्ता र फोहोर तथा प्रदुषण व्यवस्थापन		जोखिम को स्तर	हो/ होइन	टिप्पणी/व्याख्या
७.४ के योजना कार्यान्वयनले फोहोर (waste) उत्पादा (जोखिमयुक्त र गैरजोखिमयुक्त) गर्न सक्छ ? जसलाई लाभप्राप्ति हरूने, पुनाप्रयोग, पुनर्निकारण (recycled) वा उपयुक्त हड्डिले डिपोज गर्न सहेनन् ।	उच्च			<p>Definition of chemicals and materials subject to international bans: pesticides meeting the criteria of classes 1a or 1b of the WHO Recommended Classification of Pesticides by Hazard; chemicals in Annex III of the Rotterdam Convention on Hazardous Chemicals; pollutants governed by the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants; mercury as in the Asbestos Convention on Mercury; ozone depleting substances as in the Montreal Protocol</p> <p>Note: strong risk management measures would have to ensure that these types of chemicals and materials are not used and correctly disposed of</p>
८.१ के योजना कार्यान्वयनले फोहोर (waste) उत्पादा (जोखिमयुक्त र उपयोग सक्छ ? जसलाई लाभप्राप्ति हरूले पुनाप्रयोग, पुनर्निकारण (recycled) वा उपयुक्त हड्डिले डिपोज गर्न सहेनन् ।	उच्च	प्रथम		<p>Examples of non-hazardous waste: plastic bags, incans.</p>
८.२ के योजना कार्यान्वयनले जोखिमयुक्त फोहोर (waste) उत्पादा गर्न सक्छ ? जसलाई लाभप्राप्ति हरूले पुनाप्रयोग, पुनर्निकारण (recycled) वा उपयुक्त हड्डिले डिपोज गर्न सहेनन् ।	उच्च	प्रथम		<p>Definition of hazardous waste: all waste listed in annex I of the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal</p> <p>Examples of hazardous waste: unused pesticides, engine oil, brake fluid, tyres, medical waste, used Personal Protective Equipment (PPE)</p> <p>Note: hazardous waste has clear procedures (fluorescent lights, batteries, printer/toner cartridges) is not considered a risk</p>
८.३ के योजना कार्यान्वयनले प्राकृतिक उत्पादन वा प्रविधिहरूलाई संजिले प्रदितस्थापन गर्न सकिने कृतिम (synthetic) कृषिरसायनहरूको प्रयोगमा वृद्धि गर्न सक्छ ?	उच्च	प्रथम		<p>Examples of natural products or techniques: integrated pest management, conservation agriculture</p> <p>Note: mitigation measures would have to ensure correct use</p>
८.४ के योजना कार्यान्वयनले कृषि रसायनको प्रयोग बढाउन सक्छ ?	उच्च	होइन	हो	<p>References: pesticides meeting the criteria of classes 1a or 1b of the WHO Recommended Classification of Pesticides by Hazard; pollutants governed by the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants</p> <p>Note: strong risk management measures would have to ensure that these types of pesticides are not used and correctly disposed of</p>

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ३ : श्रोत दस्ता र फोहोर तथा प्रदुषण व्यवस्थापन		जोखिम को स्तर	हो/ होइन	टिप्पणी/व्याख्या
९ के योजना कार्यान्वयनले कृषि रसायनको प्रयोग बढाउन सक्छ ?	उच्च	प्रथम		<p>Definition of chemicals and materials subject to international bans: pesticides meeting the criteria of classes 1a or 1b of the WHO Recommended Classification of Pesticides by Hazard; chemicals in Annex III of the Rotterdam Convention on Hazardous Chemicals; pollutants governed by the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants</p> <p>Note: mitigation measures would have to ensure that these types of pesticides are not used and correctly disposed of</p>
९.१ के योजना कार्यान्वयनले अन्तर्राष्ट्रीय रूपमा प्रतिवर्चित किटनाशकहरूको प्रयोग समावेश हुनसक्छ ?	उच्च	प्रथम		<p>References: pesticides meeting the criteria of classes 1a or 1b of the WHO Recommended Classification of Pesticides by Hazard; pollutants governed by the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants</p> <p>Note: strong risk management measures would have to ensure that these types of pesticides are not used and correctly disposed of</p>

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ४ : जलवायु परिवर्तन		हो/ होइन को स्तर	जोखिम टिप्पणी/व्याख्या
१०	के योजना कार्यान्वयनले ईच्छान दोहन, शूमिको आवश्यका परिवर्तन (change in land cover) वा अन्य श्रोतुहरूबाट हरितगृह ग्रास उत्पन्न बढ़ाउन सक्छ?	प्रश्नम्	Examples: intervention introduces an irrigation scheme with engine-powered pumping system; intervention introduces income-generating activity that requires a permanent input of fuel or wood Examples of degradation: burning, thinning, felling, unsustainable pruning and harvesting from trees and other forest resources Examples of conversion: clearance of forest or wetland for agriculture Examples of degradation: burning, thinning, felling, unsustainable pruning and harvesting from trees and other forest resources Examples of conversion: clearance of forest or wetland for agriculture
१०.१	के योजना कार्यान्वयनले योजना कार्यान्वयन अधिको तुलनामा ईच्छान (काठ, कोईला वा जिवास्म ईच्छान) को खपतमा स्थायी वृद्धि गर्न सक्छ?	प्रश्नम्	
१०.२	के योजना कार्यान्वयनले १ देखि १० हेक्टर (सम्निहित वा संचयी) क्षेत्रमा वनस्पती आवश्यका घटाउन वा रूपान्तरण गर्न सक्छ?	प्रश्नम्	
१०.३	के योजना कार्यान्वयनले १० हेक्टर (सम्निहित वा संचयी) क्षेत्रमा वनस्पती आवश्यका घटाउन वा रूपान्तरण गर्न सक्छ?	प्रश्नम्	

मेरीगंगा नगरपालिका, सुखेत

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ४ : जलवायु परिवर्तन		हो/ होइन को स्तर	जोखिम टिप्पणी/व्याख्या
११	के योजना कार्यान्वयनले थेरे मानिसहरूलाई प्राकृतिक जोखिममा expose गर्ने वा केहिं मानिसहरूलाई प्राकृतिक प्रकोपहरूसे बढ़े जोखिममा पार्ने सक्छ?	प्रश्नम्	Note: This question intends to probe changes in exposure, resilience and vulnerability of people to natural hazards Examples of natural hazards: droughts, floods, cyclones, locust swarms
११.१	के योजना कार्यान्वयनले त्वरतो गुरुआहर वा जारीको प्राकृतिक जोखिममा पार्ने सम्भावना बढ़ाउद्धु।	प्रश्नम्	Example: a new dam that could easily break down under heavy rainfall increases the exposure of the people living immediately downstream of the dam Note: this question particularly applies to vulnerable groups
११.२	के योजना कार्यान्वयनले गानिसाहरूको प्राकृतिक जोखिममा पार्ने सम्भावना बढ़ाउद्दे व्यवहार वा जारीकोपाइन रूपान्तरहरू परिवर्तन गर्ने सक्छ?	प्रश्नम्	Example: the intervention introduces water management techniques that are replicated incorrectly by the community, involuntarily increasing their exposure to floods Note: this question particularly applies to vulnerable groups
११.३	के योजना कार्यान्वयनले कैनेपन व्यक्तिशार्ई आउँदै ५ बर्षमा प्राकृतिक प्रकोपाण बढाउने सम्भाविता बढ़ि निर्भर बनाउन सक्छ?	प्रश्नम्	Example: farmers completely shifting to irrigated agriculture while the irrigation scheme is prone to floods or droughts; farmers planting water-intensive crops (like sugarcane) in rain-fed plots that are prone to future decrease in rainfall
११.४	के योजना कार्यान्वयनले कैनेपन किसानलाई थेरे संख्याको बालिहरूमा बढ़ि निर्भर बनाउन सक्छ?	प्रश्नम्	Example: farmers investing in one cash crop instead of multiple crops
११.५	के योजना कार्यान्वयनले कैनेपन व्यक्तिको जिविकोपार्जनका विकल्पहरू घटाउन सक्छ?	प्रश्नम्	Example: intervention fencing of communal land used by some of the community members Note: this question particularly applies to vulnerable groups

मेरीगंगा नगरपालिका, सुखेत

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ५ : संरक्षण र मानव अधिकार	होइन	जोखिम होइन को स्तर	टिप्पणी/व्याख्या
१२ के योजना कार्यान्वयनले केहि मानिसहरुको अधिकार उल्लङ्घन (याहे लाभप्राप्ती हुन वा अन कोहि) वा उनीहरुलाई विशेष गर्न सक्छ ?	मध्यम	उच्च	References for international rights standards: United Nations Charter, Universal Declaration of Human Rights, International Covenant on Civil and Political Rights, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights
१२.१ के योजना कार्यान्वयनले अन्तर्राष्ट्रीय अधिकारको मापदण्ड र राष्ट्रिय कानूनहरु उनीहरुलाई प्रदान गरिएका अधिकारहरुको उल्लङ्घन वा सिमित गर्न सक्छ ?	उच्च	उच्च	References: ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work; ILO Convention 29 on Forced Labour, ILO Convention 105 on the Abolition of Forced Labour; ILO Convention 100 on Equal Remuneration; ILO Convention 111 on Discrimination (Employment and Occupation); and national labour laws. Labour Act of Government of Nepal. Note: The participation for Local Infrastructure is not considered 'labour' and the transfer to the participants is not considered a 'wage'.
१२.३ के योजना कार्यान्वयनले राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रीय मापदण्डहरुलाई बढावा दिन सक्छ ?	उच्च	उच्च	Reference: Constitution of Nepal,2015.
१२.४ के योजना कार्यान्वयनले जोखिम समूहको रूपमा पहिचान भएका मानिसको सम्पर्क माधिको पहुँचलाई थप सिमित गर्ने सक्छ ?	उच्च	उच्च	Example: a forest area used for hunting and recollection by indigenous forest dwellers is turned into protected area

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ५ : संरक्षण र मानव अधिकार	होइन	जोखिम होइन को स्तर	टिप्पणी/व्याख्या
१३ के योजना कार्यान्वयनले मानिसहरुको जोतेक वा आर्थिक बोनीच्युक्ति पुनर्वसिलाई वढावा दिन सक्छ ?	मध्यम	उच्च	Definition of economic resettlement: people having to move to a new area because they lost access to productive assets or livelihood resources Definition of physical resettlement: people having to move to a new area because they lost their shelter or the land on which they lived
१३.१ के योजना कार्यान्वयनले २० जनासामम मानिसहरुको भौतिक वा आर्थिक बोनीच्युक्ति वढावा दिन सक्छ ?	उच्च	उच्च	Reference: the same threshold is used by ITAD Note: forced physical resettlement without lawful compensation and clear implementation procedures is strictly prohibited Note: any form of resettlement requires a resettlement plan
१३.२ के योजना कार्यान्वयनले २० जना भून्दा बोद्धि मानिसहरुको भौतिक वा आर्थिक बोनीच्युक्ति पुनर्वसिलाई वढावा दिन सक्छ ?	उच्च	उच्च	Reference: the same threshold is used by ITAD Note: forced physical resettlement without lawful compensation and clear implementation procedures is strictly prohibited Note: any form of resettlement requires a resettlement plan
१४ के योजना कार्यान्वयनले बालशम मित्रालान सक्छ ?	उच्च	उच्च	Definition of child labour: ILO Convention 138 on the elimination of child labour.
१४.१ के योजना कार्यान्वयनले १४ वर्ष मूरीनका नाबालिगहरुलाई हक्का लगाउन सक्छ ?	उच्च	उच्च	Reference: the age defined by the National Labour Act.
१४.२ उनीहरुको त्वार्थ्य, सुरक्षा वा नैतिकतालाई खतरामा पार्न सक्छ गरिबिहाइरुमा पारिश्रमिक वा विनापारिश्रमिकको रोजगारीमा लगाउन सक्छ ?	उच्च	उच्च	Reference: National Labour Act and Policy.

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ५ : संरक्षण र मानव अधिकार

	हो/ होइन को स्तर	जोखिम टिप्पणी/व्याख्या
१५	के योजना कार्यान्वयनसे कूपेपति पूर्त या अमृत सांस्कृतिक सम्पादालाई नकारात्मक ब्रह्मार पार्न सक्छु ?	मध्यम् उच्च
१५.१	के योजना कार्यान्वयनसे कूपेपति पूर्त या अमृत सांस्कृतिक सम्पादालाई स्थाई वा अपरिवर्तनीय रूपमा नकारात्मक प्रभाव पाने सक्छु?	मध्यम् उच्च
१५.२	के योजना कार्यान्वयनसे कूपेपति पूर्त या अमृत सांस्कृतिक सम्पादालाईश्चाई वा अपरिवर्तनीय रूपमा नकारात्मक परिणाम ल्याउनेरी प्रभाव पार्न सक्छु ?	मध्यम् उच्च
१६	के योजना कार्यान्वयनले आदिवासी जनजाती वा तिनिहरप्को बसोबास सेवनाई समावेश वा असर गर्नसक्छु ?	मध्यम् उच्च
१७	के योजना कार्यान्वयनले आदिवासी जनजाती वा तिनिहरप्को बसोबास सेवनाई समावेश वा असर गर्नसक्छु ?	मध्यम् उच्च

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ५ : संरक्षण र मानव अधिकार

	हो/ होइन को स्तर	जोखिम टिप्पणी/व्याख्या
१७	के योजना कार्यान्वयनले लैंडिङ असमानता, विभेद, असमोवेशिता, संवाहक कार्यान्वयनले महिला वा केटीहल्लाई (घरेलु र हेरयाह संविधता कार्य सहित) बलि नियुक्त कार्य वराउन सक्छु ?	मध्यम् उच्च
१७.१	के योजना कार्यान्वयनले महिला वा केटीहल्लाई (घरेलु र हेरयाह संविधता कार्य सहित) बलि नियुक्त कार्य वराउन सक्छु ?	मध्यम् उच्च
१७.२	के योजना कार्यान्वयनले घरपरिवार र वा समुदाय स्तरमा निर्णय प्रक्रियामा लैंडिङ असमानता बढाउन सक्छु ?	मध्यम् उच्च
१७.३	के योजना कार्यान्वयनले लैंडिङ असमानताका लागि विद्यमान अवस्थाहल्लाई विस्तार वा नयाँ अवस्थाहल्ल शृजना गर्ने सक्छु ?	उच्च

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ६ : चैक्रिक समानता	हो/ होइन को स्तर	जोखिम टिप्पणी/व्याख्या
१७.४ के योजना कार्यान्वयनसे सेंधिक हिंसा वढ़ाउन वा नियन्त्रणउन सबूत ?	उच्च	<p>Example: women experiencing acts of violence because they carry out work that is socio-culturally unacceptable for women; women being subjected to violence (or threats), because they are increasingly mobile in their communities</p> <p>Reference: National level different policies on ending gender-based Violence.</p>
वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ७ : सामूदायिक स्वास्थ्य, सुरक्षा र ढंग सम्बेदनशिलता	हो/ होइन को स्तर	जोखिम टिप्पणी/व्याख्या
१८. शरणार्थी/आन्तरिक विस्थापित समूह र होस्ट समुदाय बीच तनाव वा ढंग विवरण सबूत ?	मध्यम	<p>Example: the intervention benefits one faction in a pre-existing conflict</p>
१८.१ के योजना कार्यान्वयनले समूदाय, खिपकी समूदाय वा जातिय, धार्मिक, राजनीतिक वा अन्य समुहों ध्यान कोई दृढ़त गर्न वा बहिस्कार गर्न र विवरण उन्नासाहरलाई सुरुढ़ि पार्न सबूत ?	मध्यम	<p>Example: targeting criteria select farmers in a context of farmer-heir conflict; targeting criteria based on marginalised status, where this overlaps with group identity</p>
१८.२ के योजना कार्यान्वयनको लाभ स्थानहरूको छोटोले कूपो विशेष मिल्न र ढंगका तनाव वा जोखिमहरूमा प्रभाव पार्न सबूत ?	मध्यम	<p>Example: targeting coincide with key divisions in the conflict and have an impact on tensions or risks of conflict?</p>
१८.३ के समुदायमा शीते सम्बन्धे योजना कार्यान्वयनमा प्रभाव पार्न सबूत ?	मध्यम	<p>Example: reinforcing economic benefit of any group over another through supporting specific roles in value chains; project resources or outputs are captured by elites to promote or reinforce their own patronage networks</p>
१८.४ के समुदायमा शीते सम्बन्धे योजना कार्यान्वयनमा प्रभाव पार्न सबूत ?	मध्यम	<p>Example: participatory processes are unintentionally organized in such a way that marginalized groups are unable to challenge the powerful people; food inputs provided to recipients are re-shared among the community</p>
१८.५ के योजना कार्यान्वयनले सामाजिक-आर्थिक असमानता वा ढंग स्थिरजनन गर्ने वा बढाउनेपरी कार्यकालको व्यवस्थालाई परिवर्तन गर्न सबूत ?	उच्च	<p>Definition of tenure: The set of formal or customary rules for ownership of, access to, and usufruct of natural resources, including land. Reference: Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests Examples: Inc activity changes land tenure arrangements in an area where land ownership is already subject of conflict; the development of an irrigation scheme on land that is contested by different families</p>
१८.६ के योजना कार्यान्वयनसे नियमान ढंगलाई बढाउना दिन सबूत वा आन्तरिक विस्थापित समूह/शरणार्थीहरु र होस्ट समुदायहरु बीच नयाँ ढंग स्थिरजना गर्ने सबूत ?	उच्च	
१८.७ के योजना कार्यान्वयनको समाय तनाव बढेको वा त्यस्ता घटना घटाइरहेको समयसंग मेल खान्दै ?	मध्यम	

वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ७ : सम्बेदनशिलता	हो/ होइन को स्तर	जोखिम टिप्पणी/व्याख्या
१९.४ के योजना कार्यान्वयनसे सेंधिक हिंसा वढ़ाउन वा नियन्त्रणउन सबूत ?	उच्च	<p>Example: women experiencing acts of violence because they carry out work that is socio-culturally unacceptable for women; women being subjected to violence (or threats), because they are increasingly mobile in their communities</p> <p>Reference: National level different policies on ending gender-based Violence.</p>
वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्ड ८ : सामूदायिक स्वास्थ्य, सुरक्षा र ढंग सम्बेदनशिलता	हो/ होइन को स्तर	जोखिम टिप्पणी/व्याख्या
१९.१ शरणार्थी/आन्तरिक विस्थापित समूह र होस्ट समुदाय बीच तनाव वा ढंग विवरण सबूत ?	मध्यम	<p>Example: the intervention benefits one faction in a pre-existing conflict</p>
१९.२ १९.१ के योजना कार्यान्वयनको लाभ स्थानहरूको छोटोले कूपो विशेष जातिय, धार्मिक, राजनीतिक वा अन्य समुहों ध्यान कोई दृढ़त गर्न वा बहिस्कार गर्न र विवरण उन्नासाहरलाई सुरुढ़ि पार्न सबूत ?	मध्यम	<p>Example: targeting criteria select farmers in a context of farmer-heir conflict; targeting criteria based on marginalised status, where this overlaps with group identity</p>
१९.३ १९.२ के योजना कार्यान्वयनका लाभसहरू ढंगका मुख्य भागहरूसँग मिल्न र ढंगका तनाव वा जोखिमहरूमा प्रभाव पार्न सबूत ?	मध्यम	<p>Example: reinforcing economic benefit of any group over another through supporting specific roles in value chains; project resources or outputs are captured by elites to promote or reinforce their own patronage networks</p>
१९.४ १९.३ के समुदायमा शीते सम्बन्धे योजना कार्यान्वयनमा प्रभाव पार्न सबूत ?	मध्यम	<p>Example: participatory processes are unintentionally organized in such a way that marginalized groups are unable to challenge the powerful people; food inputs provided to recipients are re-shared among the community</p>
१९.५ १९.४ के योजना कार्यान्वयनले सामाजिक-आर्थिक असमानता वा ढंग स्थिरजनन गर्ने वा बढाउनेपरी कार्यकालको व्यवस्थालाई परिवर्तन गर्न सबूत ?	उच्च	<p>Definition of tenure: The set of formal or customary rules for ownership of, access to, and usufruct of natural resources, including land. Reference: Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests Examples: Inc activity changes land tenure arrangements in an area where land ownership is already subject of conflict; the development of an irrigation scheme on land that is contested by different families</p>
१९.६ १९.५ के योजना कार्यान्वयनसे नियमान ढंगलाई बढाउना दिन सबूत वा आन्तरिक विस्थापित समूह/शरणार्थीहरु र होस्ट समुदायहरु बीच नयाँ ढंग स्थिरजना गर्ने सबूत ?	उच्च	
१९.७ १९.६ के योजना कार्यान्वयनको समाय तनाव बढेको वा त्यस्ता घटना घटाइरहेको समयसंग मेल खान्दै ?	मध्यम	

	हो/ होइन को स्तर	जीविम टिप्पणी/व्याख्या
१९ Could the intervention become caught up in a war economy?		
गि ५१२५	के योजना कार्यान्वयन यूद अवधनको समयमा पर्न सक्छ ?	
गि ८६५५	१९. १ के सशात् ढंड करतोहस्ते योजनाका श्रोतहरुलाई अन्यन शार्न सबक्ष्य?	उच्च
गि ८६५५	१९. २ क्वोपाने प्रकारको साक्षात् हुनासक्छ ? वा ढंडका कूनेपानी कारणहरुसंग सम्बन्धित हुनासक्छ ?	उच्च
गि ८६५५	२१ के योजनाले योजना कार्यान्वयनमा संलम्ब मानिसहरुको स्वास्थ्य वा सुरक्षालाई जोखिममा पर्न सक्छ ?	
गि ५१२५	२१. १ के योजना कार्यान्वयनले गर्भवती र सुकेरी महिलाहरुलाई असरयार्न सक्छ ? जसले उनीहरुको स्वास्थ्यमा नकारात्मक असरहार्न सक्छ ?	मध्यम्
गि ८६५५	२१. २ साधनहरु वा जोखिमयुक सामग्रीहरुको प्रयोग गर्ने मानिसहरुको स्वास्थ्य वा सुरक्षामा जोखिम निम्त्याउन सक्छ ?	मध्यम्

	हो/ होइन को स्तर	जीविम टिप्पणी/व्याख्या
२० Example: increase in respiratory diseases due to the introduction of a new food processing technique that generates dust		
गि ५१२५	२१ के योजना कार्यान्वयनले भारी उपकरण, ढुवानीका भारी स्थायी चोटपटक वा मध्यू हुन सक्छ ?	मध्यम्
गि ८६५५	२२ के योजना कार्यान्वयनले समपु समुदायको स्वास्थ्यमा नकारात्मक वाहर पार्न सक्छ ?	उच्च
गि ८६५५	२२. १ के योजना कार्यान्वयनले समुदायमा अन्तर्गतिहित वा निवामन रोमाहरुको फेलावटलाई सहज बनाउन सक्छ ?	मध्यम्
गि ८६५५	२२. २ के योजना कार्यान्वयनले पातीजन्य रोमाहरुको फेलावटलाई सहज बनाउन सक्ने पातीसंग सम्बन्ध पूँधारको विकास गर्नेछ ?	मध्यम्
गि ८६५५	२२. ३ के योजना कार्यान्वयनले समुदायमा नयाँ रोगहरु ल्याउन सक्छ ?	उच्च

हो/ होइने स्तर	जोखिम को	टिप्पणी/व्याख्या
मध्यम	मध्यम	Reference: Local Government Operation Act, 2074
मध्यम	मध्यम	Examples: in refugee contexts, both refugees and host communities need to be consulted; in contexts where different ethnic groups live together, all ethnic groups need to be consulted
मध्यम	मध्यम	के कोहे सम्बन्धित सरोकारवालाहरुले उपीहरुलाई उपचार तत्वाले सरोकार नराखेको महशुस गर्न सक्छन्?
मध्यम	मध्यम	के कोहे सान्तन्दभिक सरोकारवालाहरुलाई विशेषतारी त्यस्ता मानिस वा समूहहरु जो पहिलैने सिमानितकरणको जोखिममा छन्, छ्वाफलमा सहभागी नहुन दबाव दिन सक्छन्?
मध्यम	मध्यम	के कोहे सान्तन्दभिक सरोकारवालाहरु विशेषपरी त्यस्ता मानिस वा समूहहरु जो पहिलैने सिमानितकरणको जोखिममा छन्, ले जुनसो वा पृष्ठापेण दिन असहज महशुस गर्न सक्छन्?

योजनाको नाम र स्थान :	योजनाको नाम र स्थान :	ग्रामेश्वर इकाई वा कार्यालय :	ग्रामेश्वर इकाई वा कार्यालय :	ग्रामेश्वर इकाई वा कार्यालय :	ग्रामेश्वर इकाई वा कार्यालय :
साफेदार संस्था :	साफेदार संस्था :	योजनाको अपेक्षित समय र अवधि :	योजनाको अपेक्षित समय र अवधि :	गतिविधिको सक्षिप्त सारांश र मुख्य तत्वहरु :	गतिविधिको सक्षिप्त सारांश र मुख्य तत्वहरु :
(जस्तै : योजना सम्बन्धि सीक्षण विवरण) :	(जस्तै : योजना सम्बन्धि सीक्षण विवरण) :	स्थ श्रेणी/मध्यम स्तरको जोखिम	स्थ श्रेणी/मध्यम स्तरको जोखिम	ग्रामीण/निम्न स्तरको जोखिम	ग्रामीण/निम्न स्तरको जोखिम
अध्ययनको परिणाम:	अध्ययनको परिणाम:	म यो प्रमाणित गढ्द्वाको अध्ययन उपयुक्त ज्ञान र अनुभव भएको व्यक्ति वा व्यक्तिहरुद्वारा गरिएकोछ अध्ययनमा जो कोहि संलग्न भएपनि क्वाम लगानीशिलतापूर्वक, वस्तुनिष्ठपूर्वक र पूर्वानुष्ठान गरिएको छ । यो मूल्याङ्कन हामो..... र यसले एउटा व्यवसायीक, प्रभाग-र सन्तर्भ आधारित मूल्याङ्कनलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ । साथै, शक्ति भएको ठाउँमा विशेषज्ञको सल्लाह र पूरक विशेषज्ञता खोजिएको छ ।	म यो प्रमाणित गढ्द्वाको अध्ययन उपयुक्त ज्ञान र अनुभव भएको व्यक्ति वा व्यक्तिहरुद्वारा गरिएकोछ अध्ययनमा जो कोहि संलग्न भएपनि क्वाम लगानीशिलतापूर्वक, वस्तुनिष्ठपूर्वक र पूर्वानुष्ठान हामो..... र यसले एउटा व्यवसायीक, प्रभाग-र सन्तर्भ आधारित मूल्याङ्कनलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ । साथै, शक्ति भएको ठाउँमा विशेषज्ञको सल्लाह र पूरक विशेषज्ञता खोजिएको छ ।	प्रमाणिकरण गर्ने स्थानीय सरकारका आधिकारिक कर्मचारीको नाम, पद र हस्ताक्षर :	प्रमाणिकरण गर्ने स्थानीय सरकारका आधिकारिक कर्मचारीको नाम, पद र हस्ताक्षर :
वातावरणीय प्रभाव अध्ययनगार्त व्यक्तिको नाम, संस्था,	वातावरणीय प्रभाव अध्ययनगार्त व्यक्तिको नाम, संस्था,	पद र हस्ताक्षर :	पद र हस्ताक्षर :	सामाजिक प्रभाव अध्ययनगार्त व्यक्तिको नाम, संस्था,	सामाजिक प्रभाव अध्ययनगार्त व्यक्तिको नाम, संस्था,
पद र हस्ताक्षर :	पद र हस्ताक्षर :	अध्ययन टोली/समूह कार्य (group work) को रूपमा गरिएको खिया (हो/होइन)	अध्ययन टोली/समूह कार्य (group work) को रूपमा गरिएको खिया (हो/होइन)		

के अध्ययनको लागि अतिरिक्त विशेषज्ञको सल्लाह / सहयोग लिएको (हो/होइन)	शियो ? यदि लिएको शियो भने, नाम, सम्बद्धता र विशेषज्ञताको क्षेत्र उल्लेख गर्नुहोस् ।
के सल्लाह केन्द्रिय कार्यालयको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा टोलीबाट लिइएको थियो ? (हो/होइन)	के प्रश्नाव अध्ययन योजना ढाँचा परिवर्तनउन्मुख छ ? यदि छ भने (हो/होइन) कसरी ? संरक्षित रूपमा वर्णन गर्नुम् ।
माथि उल्लेखित बहिक अध्ययनको क्रममा देखिएका महत्वपूर्ण अवलोकन, अनिष्टव्यता वा अन्य महत्वपूर्ण कारकहरू यहाँ उल्लेख पार्नुहोस् । गतिविधिका सह-साझेदर पनि वर्णनार्थ चिकिन्दा । यदि योजना निम्न स्तरको जोखिम समझ्दूमा (ए श्वेषी) वर्णेकर्ता छ भने, कारण सहित संक्षिप्त विवरण उल्लेख गर्नुहोस् ।	

**अनुसुचि ३ : वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन टिप्पणी (Note) का
लागि ढाँचा (Template)**

(ख श्रेणीका योजनाहरूका लागि (मध्यम स्तरको जोखिम)

१. परिचय :

- योजनाको विवरण :
- सम्भावित वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरु सहित प्रस्तावित क्रियाकलापको विवरण :

२. सम्भावित वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरु र न्यूनिकरणका उपायहरु

- पहिचान गरिएका प्रतिकूल प्रभावहरुको सूची
- प्रभावहरुबाट बच्न वा न्यूनीकरणका लागि चालिने कदमहरु

३. अनुगमन योजना :

- अनुगमन गर्नुपर्ने सूचकहरु
- अनुगमनको लागि जिम्मेवार व्यक्ति, निकायहरु
- कार्यान्वयनको लागि समय सिमा
- अनुगमन र न्यूनिकरणका लागि लागत

४. अन्य :

- डाटा तथा सुचना व्यवस्थापन
- रिपोर्टिङ तालिका
- गुनासो सुनुवाई तथा व्यवस्थापन प्रक्रिया

वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम न्यूनिकरण र अनुगमन ढाँचा (Template)

१. सम्भावित प्रभाव :

न्यूनिकरणका उपायहरु	अनुगमनका सूचकहरु	विधि र आवृति (Frequency)	अनुगमनको लागि जिम्मेवार

२. सम्भावित प्रभाव :

न्यूनिकरणका उपायहरु	अनुगमनका सूचकहरु	विधि र आवृति (Frequency)	अनुगमनको लागि जिम्मेवार

अनुसूचि ४ : स्थानीय पूर्वाधार जोखिम स्तरीकरणका सूचक :

Asset Creation Activity Areas	Potential degree of concern
SOIL AND WATER CONSERVATION	
Physical soil and water conservation:	
1. level soil bund	Low
2. Stone bunds and stone-faced soil bund	Low
3. Level Fanya Juu	Low
4. Bench terracing	Low
5. Conservation tillage using local plough	Low
6. Broad bed and furrows maker (BBM)	Low
7. Hillside terraces	Moderate
8. Hillside terrace with trenches	Low, Moderate
Water harvesting:	
9. Hand-dug wells	Low
10. Low-cost water lifting	Low, Moderate
11. Low-cost micro-ponds	Low, Moderate
12. Underground cisterns	Low
13. Percolation pit	Low
14. Percolation pond	Low, Moderate
15. Farm Pond construction	Low, Moderate
16. Spring development	Low, Moderate
17. Family drip irrigation system	Low
18. Roof water harvesting system	Low
19. Farm dam construction	Low, Moderate
20. River-bed or permeable rock dams	Moderate
21. Small stone bunds with run-on and run-off areas	Low
22. Narrow stone lines along contours (staggered alternatively)	Low
23. Stone faced / soil or stone bunds with run-on/runoff areas	Low
24. Conservation bench terraces(s)	Low
25. Tie ridge(s)	Low
26. The Zai and planting pit system	Low
27. Large half-moons (staggered alternatively)	Low
28. Diversion weir design and construction	Moderate
COMMUNITY and SOCIAL INFRASTRUCTURE	
Feeder roads (mechanized transport) :	
29. Earth road on flat and rolling terrain – stable soils	Low, Moderate
30. Earth road on mountainous terrain–stable soils	Moderate, High
31. Gravel road on flat and rolling terrain – sandy or weak soils	Moderate

Asset Creation Activity Areas	Potential degree of concern
32. Gravel road on mountainous terrain – weak soils	Moderate, High
33. Gravel road on flat and rolling terrain– black cotton soils	Moderate
34. Road on escarpment	Moderate
35. Typical pipe culvert using concrete	Low
36. Rings	Low
37. Standard drift	Low
Soil fertility management and biological soil conservation:	
38. Compost making	Low
39. Fertilization and manuring	Low, Moderate
40. Live check dams	Low
41. Mulching and crop residues management	Low
42. Grass strips along contours	Low
43. Stabilization of physical structures or farm boundaries	Low
44. Vegetative fencing	Low
45. Ley cropping	Low
46. Integration of food/feed legumes into cereal cropping systems	Low
47. Strip cropping	Low
48. Crop rotation	Low
49. Intercropping	Low
Other activities:	
50. Footpaths, tracks and trails	Low
51. Repair, construction of classrooms	Low
52. Repair, construction of gender friendly sanitation in schools	Low
53. Brickmaking	Moderate
54. Thatching and roofing	Low
55. Construction of protection shelters	Low
56. Grain stores, dryers, mini-warehouses	Low, Moderate
57. Fuel efficient stoves	Low

*The scale, intensity, location and other contextual factors will determine the actual degree of concern.

अनुसूचि ५ : स्थानीय पूर्वाधार विकासमा सम्भावित जोखिम न्यूनिकरणका

उपाय :

वातावरणीय जोखिम न्यूनिकरणका लागि विभिन्न उपायहरु विद्यमानछन् । यो अनुसूचिले स्थानीय सरकारको स्थानीय पूर्वाधारसंग सम्बन्धित क्रियाकलापबाट उत्पन्न हुनसक्ने केहि प्रकारका जोखिमहरु र सोसंग सम्बन्धित केहि मूल्य छनौट गरिएका न्यूनिकरणका उद्देश्यहरु र आवश्यक क्रियाकलापहरु उल्लेख गरिएकाछन् । यद्यपी न्यूनिकरणलाई एक वा धेरै वातावरणीय प्रभावहरु सफलतापूर्वक व्यवस्थापन गर्ने तरिकाको रूपमा हेरियोस्, वैकल्पिक प्रविधिहरु पहिचानगर्ने प्रक्रिया, दृष्टिकोणहरु वा व्यवस्थापकिय प्रणालीहरुले अन्ततः समाधानका लागि विचारगर्ने अवसर प्रदान गर्दछ । जसको उद्देश्य वहुलाभदायक उपलब्धिहरु हासिलगर्ने हुन्छ, जसले जलाधार कार्यहरु, प्रजाति विविधता र वासस्थान स्वास्थ्यमा सुधार गर्दछ । जबकि प्रत्यक्ष प्रभावहरुलाई वेवास्ता वा न्यूनिकरण गर्दछ ।

यस अनुसूचिमा न्यूनिकरणका उद्देश्यहरु यसरी समूहबद्ध छन् : माटो तथा जल संरक्षण, कृषि, जल व्यवस्थापन, सिंचाइ, जंगल, पूर्वाधार तथा जैविक प्रणाली र जैविक विविधता ।

तल सूचिकृत न्यूनिकरणका कार्यहरु आफैमा पूर्ण हैनन् र फरक न्यूनिकरण गतिविधिहरु स्थानीय आवश्यकताहरुमा अनुकुलित हुनसक्छन् । तलको तालिकाले न्यूनिकरणका विचारगर्न सकिने उपायहरु र तिनका मूल्य सकारात्मक र नकारात्मक प्रभावहरु तथा प्रतिकूल प्रभावहरुबाट बच्ने वा न्यूनिकरण गर्ने कार्यहरुको दृष्टान्त दिन्छ । सूचि अनिवार्य रूपमा सामान्य स्तरमा पिच गरिएको छ । तल उल्लेखित सबै क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन हुन सक्दैनन् र केहिले स्थानीय सन्दर्भमा उच्च वा निम्न वातावरणीय जोखिम बोक्न सक्छन् ।

प्राकृतिक श्रोत र पुनर्स्थापना गरिएका क्षेत्रहरुको “उपयोग अधिकार” प्राय स्थानीय वासिन्दाहरु वीच तनावको श्रोत हो र तिनीहरुको महत्वलाई वढि जोड दिन सकिदैन । चराउने तरिका (अस्थायी वा दीर्घकालिन) परिमार्जन गर्ने वा खेति गरिएको जमिन वा पानीमा पहुँच परिवर्तन गर्ने जस्ता सम्पत्ती निर्माण कार्यबाट उत्पन्न हुनसक्ने वातावरणीय र सामाजिक तनाव दुवैलाई विचार गर्नुपर्दछ ।

Soil and stone bunds (Level soil bund, Stone bunds, Stone-faced soil bund, Level Fanya Juu) Terraces (Bench terracing, Hillside terraces, Hillside terrace with trenches)	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Water retention, ➢ Run-off, ➢ Soil erosion; ➢ Soil moisture ➢ Run-off, ➢ Soil erosion; Improvement of degraded hillsides; Replenishment of water tables; Protection of downstream fields 	<ul style="list-style-type: none"> Can create temporary waterlogging on less permeable soils Hillside terraces can be overtopped; Stabilization problems 	<ul style="list-style-type: none"> Integrate with fertility management measures to avoid waterlogging. Integrate level soil bunds with revegetation measures to enhance stability. Integrate with trenches to avoid overtopping. Ensure proper management of the water on the bench. Terraces should be stabilized (possibly with drought resistant species). 	<ul style="list-style-type: none"> Ensure proper choice of species; Avoid invasive species; Encourage native species; Avoid use of chemical herbicides and pesticides
Biological soil conservation (Grass strips along contours, Stabilization of physical structures and farm boundaries, Vegetative fencing, Live check dams)	<ul style="list-style-type: none"> Run-off and erosion control 		<ul style="list-style-type: none"> Wrong selection of species and their arrangement may increase weed infestation, shading, and competition for nutrients and moisture; Ecological impact if invasive or non-native species are grown 	<ul style="list-style-type: none"> Run-off and erosion control

Gully control measures (Stone check dams, Brushwood check dams, Gully reclamation. Reshaping, filling, re-vegetation, Sediment storage and overflow soil bunds, Soil sedimentation dams).	Prevent deepening and widening of gullies. ➢ Run-off velocity. Retain sediments. Control erosion.	Ecological impact if invasive or non-native species are grown (for brushwood check dams and re-vegetation); Stabilization problems	Ensure proper choice of grass and vegetative material; Avoid invasive species; Encourage native species; Ensure proper stabilization of check dams and soil bunds.
Conservation agriculture (Conservation tillage using local plow, Broad bed and furrows maker, Mulching and crop residues management). Compost, fertilization and manuring.	Soil protected from wind and water erosion; ➢ Soil fertility. ➢ Soil stability. ➢ Soil evaporation. ➢ Run-off velocity. ➢ Soil erosion	Some techniques are more prone to weeds and may increase herbicide use. Waterlogging in some types of soils (Vertisols)	Integrate with compost making and/or manure applications; Mulch application reduces negative effects of weeds; Avoid use of chemical herbicides and pesticides; Create broadbeds and furrows for evacuating the excess water in Vertisols
	Improvement of soil quality and nutrient levels; ➢ Soil fertility; ➢ Water storage; ➢ Run-off; ➢ Soil erosion	Increased water needs for composting; Potential soil and water pollution by chemical fertilizers	Do not plan compost making in areas with very limited access to water; Avoid or limit use of chemical fertilizers; Encourage biological fertilizers; Avoid use of chemical herbicides and pesticides; Vegetate areas around fields to prevent nutrient runoff from croplands
Soil fertility management (Ley cropping, Integration of food/feed legumes into cereal cropping systems, Intercropping, Crop rotation, Strip cropping)	Better and full use of water and nutrients present in the soil; ➢ Soil fertility; Prevent soil erosion; ➢ Risk of pests and diseases	Possible competition for water and nutrients between crops; Ecological impact if non-native species are grown	Ensure proper choice of crops to be grown; Encourage native species; Ensure that ecological impacts of non-native and/or modified species are known and mitigated; Avoid use of chemical herbicides and pesticides
Soil desalination	➢ Salt in soil ➢ Soil fertility	Removed salt can accumulate elsewhere if not properly discharged; Water requirements are high for desalination by leaching	Assessment on salinity source and most appropriate desalination technique is needed; Ensure proper drainage and discharge of water used for salt leaching
Use of pesticides or other agro-chemicals	➢ Food production ➢ Resistance to crop loss	➢ Pest resistance. ➢ Pest predator and pollinators ➢ Pollution of surface or groundwater ➢ Pollution of soil ➢ Health problems.	<ul style="list-style-type: none"> • As much as practical, minimize use of agro-chemicals in favour of integrated pest control methods. • Train farmers on agro-chemical transport, use, storage and disposal. • Avoid use or storage of agro-chemical in vicinity of drinking water supplies or rivers
Agricultural intensification (Introduction of new crops, Agricultural land levelling, Land clearing or conversion to agriculture, Land reclamation)	➢ Food production ➢ Productivity in agroecosystem ➢ Resistance to shocks	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Conflicts herders-farmers ➢ Deforestation. ➢ Invasive species. ➢ Soil degradation. ➢ Degradation of natural habitat 	<ul style="list-style-type: none"> • Promote integrated crop livestock systems. • Avoid reclaiming wetlands, waterways, or woodlots. • Avoid introduction of exotic animal and plant species. • Minimize vegetation clearing. • Match land use to land capability

Wells and groundwater use (Hand-dug wells, Shallow wells, Spring development, Low-cost water lifting)	Water availability	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Groundwater level. ✗ Water contamination 	<ul style="list-style-type: none"> • Integrate with water table recharge measures • Ensure analysis of groundwater levels and recharge processes. • Ensure minimum distance of 30 meters between wells and houses and rivers.
Run-off water harvesting (Overflow storage tanks, Underground cisterns, Water ponds, Micro-ponds, Percolation / infiltration pits and ponds, Farm ponds, Farm dams, River-bed rock dams, Roof water harvesting system)	Water availability	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Recharge of water tables For percolation, infiltration pits and ponds: ✗ Run-off ✗ Erosion 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Contamination of run-off and groundwater from agricultural inputs. ✗ Human health (vector- and water-borne diseases) <ul style="list-style-type: none"> • Place ponds away from farm drainage and waste lines. • Ponds should be covered. • Water should be used for irrigation only.
Rainfall multiplier systems (Stone / stone-faced / soil bunds with run-on and run-off areas, Narrow stone lines along the contours, Conservation bench terraces, Tie ridge, Zai and planting pit system, Large half-moons)	Land degradation	<ul style="list-style-type: none"> Restoration of degraded lands ✗ Run-off ✗ Soil erosion ✗ Soil moisture 	<ul style="list-style-type: none"> Some techniques (large half-moons and terraces) could be instable; Tie Ridge can be easily overtopped <ul style="list-style-type: none"> • Ensure proper stabilization. • Contour tie ridges.

मेरीगंगा नगरपालिका, सुखेत

मेरीगंगा नगरपालिका, सुखेत

Flood control measures (Construction of dykes)	Protection against floods	✗ Flood risk if not wall designed or stabilized.	<ul style="list-style-type: none"> • Ensure proper technical design and stabilization.
Drainage measures (Waterways, Cut-off drains, Graded soil bunds, Graded Fanya Juu)	Run-off	Soil stability; Silting or sedimentation of the water course into which the wetlands drains	<ul style="list-style-type: none"> • Ensure proper analysis of soil and water cycle; Ensure proper stabilization.
Exploitation of water resources (Construction / rehabilitation of dams and reservoirs)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Erosion ✗ Gully formation ✗ Protection of downstream land and villages 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vector- or water-borne diseases ✗ Conflicts with downstream populations ✗ Modification of water flow patterns ✗ Soil and dam stability ✗ Water contamination by agro-chemicals 	<ul style="list-style-type: none"> • Ensure water needs upstream and downstream are taken into consideration. • Water should be used for irrigation only. • Avoid major alterations of the surface water hydrology. • Ensure proper design and stabilization. • Avoid use of agro-chemicals in nearby fields.
Development or improvement or rehabilitation of irrigation schemes. Small scale irrigation. Family drip irrigation system, Spate irrigation	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Yields ✗ Improved use of water resource 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Soil salinization ✗ Unsustainable water supply ✗ Surface- and groundwater pollution by chemicals ✗ Vector-borne disease. ✗ Silting or sedimentation of water courses which drain into wetlands 	<ul style="list-style-type: none"> • Ensure water is suitable for irrigation (to avoid salinization). • Ensure proper analysis of water cycle and sustainable management of water resource. • Use good irrigation management, matching water demand and supply by location.

<p>Agro-forestry (e.g. Area closure, Hedge planting, Multi-storey / multi-purpose gardens, Community woodlots)</p> <p>Tree planting and Reforestation (Micro-basins, Eyebow Basins, Herring bones, Trenches, Micro-trenches, Improved pits)</p> <p>Nurseries / Tree seeds / Seeds (Seed collection, Nursery establishment, Tree seedlings produced, Seed multiplication of drought tolerant species)</p>	<ul style="list-style-type: none"> > Productivity of degraded areas > Flood, erosion protection of downstream fields > Diversity of plant, animal species > Food security > Erosion > Stabilization of degraded areas and hillsides > Biodiversity of plant, animal species > Carbon sequestration. > Biomass production > Run-off > Erosion > Water table recharge 	<p><i>Ecological impact from non-native species</i></p> <p><i>Water demand depending on species chosen</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ensure proper choice of species. Avoid invasive species. • Encourage native species.
<p>Bush fire management (Green firewalls)</p>	<p>> Protection against fire</p>	<p><i>Ecological impact if non-native species are grown; Use of agrochemicals</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Avoid use of non-native species. • Encourage native species. • Avoid use of agrochemicals. • Avoid monoculture.
<p>Activities implemented in fragile ecological zones or protected areas.</p> <p>Activities jeopardizing endangered and threatened plant and animal species, biodiversity or critical habitat.</p> <p>Activities adversely affecting relatively undisturbed tropical forest.</p>	<p>> Damage or disturbance to sensitive or valuable ecosystem services – provisioning, regulating, supporting, Loss of biodiversity.</p> <p>> Forest cover</p>	<p><i>Ecological impact if non-native species are grown; High need of water and/or inputs if wrong species are selected</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Avoid fragile ecological zones and protected areas • Avoid siting in forest zones • Avoid critical habitat zones • Encourage native species
<p>Road building / rehabilitation (Earth roads, Gravelled roads, Ford crossing)</p>	<p>Depending on scale:</p> <ul style="list-style-type: none"> > Soil / water / air pollution during construction and exploitation > Noise > Impact on flora & fauna (cutting of trees, degradation of protected areas) > Slope stability > Soil erosion 	<ul style="list-style-type: none"> • Ad hoc measures depending on type and size of road, location, and road design • Ensure that mitigation measures identified in EIA are implemented 	

Other small-scale constructions (e.g. Cereal banks)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Damage or disturbance to sensitive ecosystems (site selection). During construction: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Sedimentation of adjacent surface waters, improper disposal of solid wastes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ad hoc measures depending on type and size of construction • Ensure mitigation measures identified in EA are implemented

सन्दर्भ शोतहर :

WFP Environmental and Social Sustainability Framework. - Version: March 2021
 UNDP Social and Environmental Screening procedure - Version: March 2016
 Government of Nepal, Environment conservation regulation, 2077
 Government of Nepal, National Environment Policy, 2077
 Asian Development Bank, Environmental Assessment Guidelines. 2003

आजाले
कृष्ण प्रसाद पोखेल
 प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत